

נאמר של עיר

ירושלים בראשית המנדט הבריטי * הטוב שבכל

העולמות נוסח וולטר * אחיו של משורר * על מצב האשה בישראל

מקור

זהב נאיבי

אליעזר שמאלי (שין שמאלית) נחשב לאחד מהאבות המייסדים של ספרות הילדים הישראלית. עם סיפוריו הידועים נמנים אנשי בראשית, בני הירדה, הנער אמיץ הלב, המחרשה ורבים אחרים. המעי מידים אותו בשורה הראשונה של ספרות זו.

בשנה האחרונה, עם הגיעו לשמונים, פירסם שמאלי את ספר זכרונותיו מימי הגיעו לירושלים, בראשית ימי בירושלים * בריטי, תחת הכותרת זהב בירושלים * בספר זה הוא מציג גרסה של דמויות ירושלמיות, המתוארות בצורה נאיבית, ה" מצליחה להציג לפני הקוראים ממראות אותה תקופה, יותר מסיפרי ההיסטוריה הישנים.

שמאלי מתאר את דרך הגיעו לפלש-תינה של אותם ימים: צעיר עולי-ימים, הפוגש בפרופסור יוסף קלוזנר, ב" מנהל בית-המידרש למורים בירושלים, דוד ילין ובסגנון דוקטור מוהליבר, וידר דמויות המפתח של החינוך בירושלים של אותה עת.

זהב בירושלים, בנוי במתכונת של סיפורים שאתם מספר סב קשיש לבגדיו ה" רכים, שעיתם הוא מגיע לטיולים בירושלים של השנים האחרונות, תוך שהוא חותר ליצור מעין מיפוי של געוריו ב" עיר זו.

הווי התלמידים בבית-המידרש למורים, מגוריו התלמידים במרתפי השכונות התי" מניות של ירושלים, "קמתי וירדתי אל שכונת-האימנים אשר מאחורי בית-הספר בצלאלי, נכנסתי לחצרות עמוקות אחרות ובקמתי וביררתי. אחר משאומות ועמ"י דה על המקרה, שכרתי לעצמי חדר קפון במרתף אפולו... " שמאלי מספר על השייח' עיסא, אותו

סופר שמאלי

מורה מתאים לילדי השומרים

שייח' ערבי מכפר הסילוואן, שלימד ער" בית את תלמידי הסמינר, את המורה אליעזר ליפא סוקניק (מאוחר יותר פרופסור לארכיאולוגיה ומגלה המגילות הגנוזות, ואביו של יגאל ידין) ואת ימי הראשית של ההגנה בירושלים.

* אליעזר שמאלי — זהב בירושלים; הוצאת זמורה ביתן מודן; 319 עמודים (כריכה קשה).

אחת הדמויות המרתקות ביותר היא דמותו של אברהם מלניקוב, מי שהת-פרסם כמה שנים מאוחר יותר כפסל אשר פיסל את פסל האריה בתל-חי. מל-ניקוב, יליד רוסיה שהיגר לארצות-הב-רית ושם למד פיסול, התגייס לגדוד העברי, והגיע עימו לירושלים. מלניקוב שימש בבית-המידרש למורים כמורה ל-התעמלות ולכיור ("כפסל עשוי ארד נזיית, כתפיים רחבות וידיים ארוכות; ראש גדול ופנים רחבים ושחומים ועצ" מות כולטות; עיניים גדולות וכתולות" וירקקות ופנטר בולט ומביע עקשות. רצינות רוסית קודרת היתה שפוכה על פניו, אך מהולה היתה בכתיב-חזק יהו-רית-ילדותית שובה לבכות...")

שמאלי אינו פוסח על הווי היהודים המזרחיים בירושלים, ומתאר את ההי-זולה שלהם בקבר שמועון הצדיק, את ריחות צלי הקבאב ושאלטיק, משקאות התמר-הינדי ושיירי "בריוחאי, אשרייד...". לא נפקדים גם תיאורים של ביקורו של הפסיקאי הדגול אדברט איינשטיין בירושלים, של פרעות, תיאור אביו של יצחק רבין, נחמיה רבין, כאחד ממני-חי היסוד של ההגנה בירושלים (ביחד עם זאב ז'בוטינסקי), סיפור הארז שנטע הרצל, תיאורים של מסעות מיג-עים של סמינריסטים מסביבה של ירו-שלים, של העפלות לילה לעבר פיסגת ה-הר-צופים ומסעות בתוככי שוקי העיר העתיקה.

אחת הדמויות המרגשות ביותר המופי-עה בסיפורו של שמאלי היא דמותו של אבי, הקו הירוק, מפיץ האורנים ביש-ראל והמורה לבוטניקה אפרים הראו-בני, שדמותו משתלבת בסיפור בנייתה וצמיחתה של שכונת בית-הכרם. שמאלי מתאר את שכונותיה הדתיות והחרדיות של ירושלים, תוך שהוא מתאר בפרוטרוט את חגיגת ליל הישועה במאה-שערים — אותו חג הנערך ב"ח בסיוון, שבו נגאלו חלוציה הדתיים של ירושלים מידי הליס-טים ורודפיהם.

נוצל הספר הסיפור כיצד בחר השומר אדכסנדר זייד ("שייח' אבריק") ב" אליעזר שמאלי כמורה לילדיהם של השומרים. שניהם נפגשו בבית-הבראה לחלוצים שהיה בשכונת הצופים ב" ירושלים. זייד ושמאלי הצעיר מטיילים להם ברחובות ירושלים, זייד מספר על יהושוע הנקין, ומראה לשמאלי את הצריף הירושלמי שבו "נרקס החלום הראשון על, הכתדרות השומרים...". וכי צד עלו ראשוניו מירושלים לגליל. זייד נוטל את שמאלי לאחת מהמערות שליד סנהדריה, מאמנו בריית אקדה, ואומר לו: "עתה אכיל לומר בלב-שלם לילדי נ" שמצאתי בירושלים מורה מתאים להם..."

זהב בירושלים אינו ספרות טובה לשמה. זה ספר אישי של סופר נאיבי במיקצת, המצליח להכביד בסיפורו אמנות שסופרים רבים חסרים אותה. חוסר היומרות הספ-רותיות של שמאלי, כנותו ויכולת התיאור שלו, הופכים את זהב בירושלים לזהב ספרותי נאיבי, מרגש, ולעיתים מצחיק מעט, אשר מסב הנאה אמיתית לקורא. הספר אינו מומלץ רק לבני-הנעורים, קור-איו הקבועים של שמאלי, אלא גם לאלה שעברו געוריהם מזה זמן רב. מומלץ ביותר.

תרגום

קאנדיד

פרנסואה מארי ארואה, מי שנטל את כינוי-העט וולטר, חי בין השנים

1694 ו-1778, כשלושנו החדה התעללה במשך שנות חייו הארוכות במלכים, אצי-לים ושועי-כנסיה.

הידוע בספריו של וולטר הוא קאנדיד, שבו עורך הפילוסוף וההוגה הציני, מסע של חשבון עם הטוב, הרע ואפסותו של האדם. בימים אלה ראה-אור תרגומו העב-רי של קאנדיד * בהוצאת סידרת תרמיל בתרגומו העברי של א. ראובני (אחיו הסופר של נשיאה השני של ישראל "חן כן-צב"י). הספר מביא את סי-פורו של צעיר ונפתח בתיאור:

"בואסטפליה, כפרית הבארון תונדראי טאן-טרונקו, היה עלם שניחן בתכונות נעימות מאוד. פניו העידו על נשמתו. מחשבתו היתה ישרה למדי ונפשו תמי-דה מאוד; משום כך, סבורני, נקרא קנ-דיד (בלומר: תמים, תם). יקני משרתי הבית השדו כי הוא בן אחות הבארון ואציל שכן..."

בבית הבארון תונדראי טאן-טרונקו מלמד הפילוסוף פאנגלוס, "ניגולוניה מטאפיזית-תאולוגית" שבמהלכה, הוא

פילוסוף-סופר וולטר

חשבונו עם אפסותו של אדם

הוכיח להפליא כי אין מפוכח בלי פ"י בה וכי מירת הבארון היא היפה כפרי רות כפוכ שבעולמות... תורות נוספות של יומד הפילוסוף היו בין השאר: "האף נוצר כדי שידרכו עליו משקפיים, ולכן יש לנו משקפיים..."

יום אחד רואה קונגונד, בתו של הבארון, "כין השיחים את הדוקטור פאנגלוס נתן שיעור בפסיקה נפיונות להררנית של אמה... הואיל ולקונגונד היתה נפיה חזקה למדעים, התכוננה ב" נשיאה עצירה אל הניסויים החזירים שי-היתה עדה להם... בערב, ניסתה העל-מה לחזור על אשר ראו עיניה עם קאנ-דיד מאחרי הפרגוד: "פיתויהם התפג-שו, עיניהם נדלקו, כרכיהם רעדו, יד"י הם תעו. הבארון תונדראי טאן-טרונק עבר אצל הפרגוד ובראיתו את הפיכה הוא ואת המפוכח הזה גירש את קאנדיד מ" הטיחה בכעיסות כבירות כאחריו... " כאן מתחיל מסע נדודיו של קאנדיד, על-פני העולם של המאה ה-17.

קאנדיד, המגרש מגור-העדן עלי אדמות, יוצא למסע בחיפוש אחר, "הטוב שבכל העולמות". תחנתו הראשונה היא בצבא הבולגרי, היוצא למלחמה, "קאנדיד רעד

* וולטר (פראנסואה מארי ארואה) — קאנדיד; עברית: א. ראובני; סידרת תרמיל מס' 147; 121 עמודים (כריכה רכה).

כמו פילוסוף, הפתהר ככל שיכול בעת זאתו טבח גיבורי... ואחריו הוא נמלט להולנד, שם הוא פוגש, "ארש מיסכן, כולו ננעים, עינוי מתות, קצה אפו אכול, פיו עקום, שיניו שחורות, דיבורו מתוך גרון מעונה בשיעול קשה, וככל מאמץ הוא זרק שן...". אותו אומלל, הוא לא פאנגלוס, המספר כיצד אנסו הבולגרים את קונגונד, ביקעו את כרסה, שיספו ב" חרב את אחיה, וכילו את כל בני ארמון הבארון.

פאנגלוס מספר לקאנדיד, כי חלה בעגבת, והוא מתאר דרכה של מחלה זו: "המזרחת הנאה של הבארונות הנערצה, כורעותיה טעמתי טעם גרעוד, ופופי יסורי ניהנום המכלים אותי, כפי שענינך רואת, ננועה היתה כמותו נגע ואציל מתה בו. מתנה זו קיבלה מנויר פראנ"י סוסקני. מלומד מאוד שהתחקה על מקו-רה, לאחר שזו כאה לו מרוזנת זקנה, שקיבלה אותה מסרן של חיל הפרשים, שבאה לו ממארקיהה שנחלה אותה מ" פאו', והפאו' מנויר ירועי, והנויר, בעיר דו טירון, ירש אותה מאחד מחבריו של כריסמפוסר קולומבוס; ואני לא אנחילהנה לארש כי הנני הולך למות...". אלא שקאנדיד דואג לרפיונו של פאנגלוס, ה" מאבד במהלך הרפוי רק עין אחת ואוזן אחת.

המורה ותלמידו יוצאים לליסבון, באר-ניה הנטרפת בים. שניהם נצלים, אך בליסבון הם עוברים רעידת-אדמה, ש" כעטייה הם נבחרים לרצות את האלים ב"אוטורסא יפה" (עלייה על מוקד). פאנגלוס נתלה, וקאנדיד ניצל ומצליח להימלט בעזרת זקנה לבית, שבו הוא פוגש, "את שארבה נפשו" את קונגונד, שמתכבר כי ניצלה מהטבח הבולגרי. קונ-גונד מעניקה לשם קיומה את חסדיה הגו-פניים לאינקוויזיטור הגדול וליהודי עשיר ("רששכר זה היה עברי כעסן, לא נודע כמותו כבעכו בישראל מומי גלות כבל"י) קאנדיד משספ בחברו את שניהם, ונמלט ביחד עם קונגונד והמשרתת הזקנה שלה לדרום-אמריקה.

במהלך השיט מספרת הזקנה את גל-גוליה: היא, "בתם של האפיפיור אר"י כאלום העשירי ושל הנסיכה מפלאטריניח", זכתה להגיע בחייה לאחת ממלחמות תורכיה ורוסיה, שבמהלכה היתה נצורה במיבצר, במצור וברעב, ואיבדה את אחת מעגבותיה: "ככל אחת מהנכרות האלה — אמר — חיתכו ענבה אחת, ויהיה לכם איכל מצויין..."

בהגיעם ל"עולם החדש", לבואנוס-אייירס, מתאהב המושל בקונגונד, וקאנ-דיד נאלץ להימלט. קאנדיד ומשרתו ה" שחר, קאקאמבו, מגיעים אל הישועים בפאראגוואי, שם הם מגלים את אחיה של קונגונד, שלא מת מחרב הבולגרי, ושהוא מראשי הלוחמים הישועים שם, וכאשר זה מתנגד לאהבת קאנדיד וקונ-גונד ושולף את חרבו, נאלץ קאנדיד להורגו, ונמלט הלאה.

קאנדיד ומשרתו מגיעים אחרי תלאות רבות לארץ אלדוראדו (ארץ הזהב) — שדמיון בני המאה ה-17 קבע אותה בוונ-צואלה של היום), שבה הם מגלים את המדינה האידיאלית, שמשעממת אותם, הם מצליחים לצאת מגבולותיה עם כמויות זהב ויהלומים, שבכוחם יהיה לקנות מ"י לכה שלמה. קאנדיד שט לוונציה, בעוד שמשרתו יוצא לגאול את קונגונד מבו-אנוס-אייירס. קאנדיד במשיך ומגלה את כל שרידי טירת הבארון מחדש, שט לקונסטאנטינופול להציל משם את קונ-גונד, שהגיעה בדרך של יסורים לשם, ובדרך הוא פוגש שוב את בנו של הבא-רון שניצל מחרב, ואת פאנגלוס שניצל מהמוקד. הוא מגיע אל המנחה והנחלה, ומקבל את עצת אחד מידידיו: "נעבור